

1
100p.3907/1
21^a
1

Рихард Вагнер у вези са Тетралогиијом
Први део: Благо на дну Рајне

Прошле године је са овога места било речи о Вагнеру у вези са његовом музичком драмом Тристан и Изилда. Та музика и тај текст изашли су из интимног осећајног живота Вагнерова, били су уметничко ослобођење човека који је насилно раскинуо ¹⁴страст у љубав. Сада, биће речи о Вагнеру у четири узастопна маха, јер ћемо га дати у вези са његовом Тетралогиијом, што ће рећи четвороделном музичком драмом. Тетралогиија је најобимније и најважније дело Вагнерово. У то је дело закопао Вагнер себе васцела, као мислиоца, поета и музичара; као револуционара, политичара и социолога; најзад као коренитог Германа; уз то још Ексонца, што је најчистији тип Германа-Немца; уз то још Немца рођена у Лајпцигу, који је и данас град вулканска радионица немачког духа. Док смо још при називу Тетралогиије, ваља потсетити да је Вагнер то своје дело звао Пролог, и Трилогија о прстену Нибелунга. Још се чују оба назива, Назив Тетралогиија удамањо се: се као простији, ^{јер} ~~јер~~ једном речју каже четири дела; а и зато што је Вагнерова замисао тражила сценско извођење у четири узастопне вечери, као једне целине. У свечаним приликама, на пример у Вагнеровом позоришту у Бајројту, и данас се тако изводи Тетралогиија. Али како четири узастопне вечери много стају слушаоце и као новац, и као време, и духовни напор, чујемо често и поједине делове, најчешће трећи део. Посебни називи за четири дела Тетралогиије ови ~~су~~ су: Благо на дну Рајне; Валкира; Зигфрид; Сумрак богова.

Речено је већ да је Тетралогиију стварао васцели Вагнер, што ће рећи, и лични гениј, и сав дух и традиција народна у човеку. Музика Тетралогиије је лично дело великог и потпуно оригиналног композитора; фабула је сва из народног германског мита познатог под именом Песма Нибелунга; али је модерно стиховани текст за музичке драме опет лични рад Вагнеров, и то рад најбољег песничког кова, то јест, кроз стихове бије модерна идеологија Вагнерова времена, и идеологија лично Вагнерова, али је миту сачувана митска моћ, моћ пророчких гласова из дубина митског, дакле вечног живота, и вечног догађања на земљи и између неба и земље.

Рећи ћемо сад које су главне личности у миту, па затим главну садржину мита, (у оноликој мери колико нам је то

2
потребно вечерас, за општи увод у Тетралогiju, и за приказ садржине првога дела Тетралогije, најкраћег, и који је данас на програму.) Личности у миту су богови и полубогови, и они људи који имају особите везе с божанствима, углавном људи који су рођени из веза богова са смртним женама, дакле деца која носе у себи боговско семе, а на себи судбину да због смртности једног родитеља свога не могу бити бесмртни богови него само смртни људи. Али то су уједно људи нарочито способни да јунакују; да окајавају грешке божанских отаца и матера своји; да кроз слободарски немир боговских сразмера у себи револуционису живот и обичаје људи; дакле, у неку руку, да се буне против наредба и воља својих богова. То јест, то су они људи који предосећају нужности бољег и вишег живота, који, по речма Вагнера из једног његова писма; "имају способност да те нужности хоће, и да их сами и остварују". Између богова и људи имамо полубогове. То су цинови, бића без срца, љубави и интелигенције, која решавају и побеђују само снагом. Затим патуљци Нибелунги, дубоко под земљом, бића која се најрадије интригама служе и међ собом и према другим створењима. У вишем рангу полубогова су валкире, врста ^{или} ~~раних~~ богиња; оне су директне сараднице врховног бога Вотана; прелазе бојна поља и купе јунаке; али углавном решавају судбински седећи за ~~та~~ разбојима и управљајући уткивањем победе и поразе, животе и смрти бораца. Једна од најистакнутијих валкира је Бринхилда, кћер Вотанова, спољашњошћу и карактером ванредна жена, снажна, заносна, сва божанска. Баш зато ваљда изабраће тешку судбину. Заволеће Зигфрида, сина Вотанова од смртне вене, дакле само човека; испашће зато из редова валкира; изгубиће природну снагу; изгубиће бесмртност. Али ће је љубав носити да сву трагедију дели са човеком кога цени и воли. Она ће у заносу рећи за Зигфрида да је "најистинитији син Вотанов", Реч је, наравно, Вагнерова; и Вагнер већ ту спрема фигуру свога сјајног и драгог јунака, који ће после, кад Вагнера освоји песимизам инспирисати ^{Вагнеру} ~~не~~ речи које ће Вагнера самог храбрити. Од тих речи ~~је~~ је можда најлепша: "Смрт је ипак ^{лакша} ~~лаж~~ од живота у страху". — Међу полубожанства спадају и виле, у нашем случају Рајнске виле, које на дну реке чувају благо. — Треба још споменути, међу највишим боговима, један особити тип. То је бог којем су остали богови, у стицају прилика, нешто откинули; ^{откинули} ~~можда~~ ^{је исцртао} ~~зато што~~ боговима несвојствену оштру интелигенцију, проникљивост, ванредан суд, ироничан став, тихо посматрање ствари, једном речју нешто супериорно над боговима највишег ранга. Нас

је овај тип митских божанстава увек потсећао на извесне фигуре неба из ~~не~~ доба хришћанства, на револтне анђеле, на сатану, ~~сатану~~ који остаје божанство, али је у опреци с врховним богом због особитог схватања слободе и ^{јошине} творачке слободе. У Песми Нибелунга и код Вагнера, такав је бог Логе.

Вагнер је своју Тетралогiju почео да замишља једним редом унатрашње. Спевео је и компоновао прво Зигфридову смрт, оно што ће се касније прерадити у четврти део Тетралогije, под називом Сумрак богова. Године ~~1848~~ 1848-е, револуционарне године свуд по Европи, Вагнеру је било 35 година, стојао је дакле у пуној снази тела и духа, и затресли су и њега немири политички, друштвени и уметничко творачки. Почео је да тражи идеал хероја. Сасвим правилно, тражио га је у оној традицији народној на којој су сарађивали и древни Германи, и други разно преслојавани Германи, и најзад Немци. Питао се Вагнер: Има ли некога ко је већ од давнина хтео револуцију, слободу, нов живот за човека и жену, ко је улетео у бој против богова и људи? То је Зигфрид, из Песме Нибелунга, херој детињски спонтан, па херој обесно смео, па трагички херој. И тако је Вагнер већ 1849-е израдио херојску оперу Зигфридова смрт. Па је онда постепено мењао своја мишљења о опери, и ширио своје визије о драм^у богова и револуцијама и прогресу људи. Израдио је нов део, који приказује отмицу блага на дну Рајне, јер је та отмица заметак драмског заплета уопште, а у последицама и заметак Зигфридове смрти. То ^{the first} ~~je prvi deo~~ први део Тетралогije. Затим је ^{Вагнер} једну сцену, управо само један разговор у опери Зигфридова смрт, тужни разговор између валкира и Бринхилде, која је прогнана из њихова друштва због љубави према Зигфриду — тај је разговор проширио, и ^{то} ~~је~~ је ~~тискао~~ други део Тетралогije, Валкира. Сав тај посао урадио је Вагнер од 1848-е до 1854-е. Ту сад долази прекид, и довршење Тетралогije паће ^u у годину 1874-у. Дакле, од почетка до краја, двадесетак година рада. За то време је Вагнер ~~из~~ израдио младога Зигфрида, Зигфрида у пуној снази и акцији, и по^кказао шта је све претходило трагичном грешењу, малаксавању и смрти Зигфридовој. То ће бити трећи део Тетралогije. И напослетку долази прерада некадашње Зигфридове смрти у завршни део Тетралогije. А ону паузу и прелом у раду проузроковао је филозоф Шопенхауер, кога је Вагнер проучио темељно, и чија је песимистичка филозофија разбудила до пуне свести и песимизам у Вагнеру. Вагнер је ћутао, и дубоко истине и чињенице. Рекао је једног дана

сам себи: Не вреди свет стари, али не вреди ни нови свет који руши стари. Не ваља Вотанов свет, али не доноси срећу ни Зигфридова револуција, ни његово и Брунхилдино испаштање за грехе Вотанове, ни њихове ~~злочине~~ заблуде и жртве за добро слободнијег људства. Осложио се дакле знатно сав мислени и сав композиторски рад Вагнеров. Трагедија је постајала све трагичнија, али је упоредо расла и одлучност генија да трагедију и песимизам уметнички савлада. Мисли Вагнерове у расправама његовим у вези са Тетралогиијом, иду отприлике овако: Човек мора имати храброст песимизма, храброст да види сваку истину, али човек мора имати храброст да се смрти не боји. Сваки нов живот је свеж, и самим тим бољи но претходни; а сви животи редом воде најбољем. Последњи до^мт је невидљив, и неизрачуњљив, али у томе је баш семе вере ^ухрабрости ~~и~~ остварења. Свака нова генерација, видимо, готова је да буде Зигфрид, да каже: Лакша је смрт него живот у страху. Свака генерација, кроз своје хероје, са крицима радости гази преживело, и победа заставу над гробом остарелих богова, ма и по цену да заставу истовремено победе на трагичној пропасти хероја својих. (X)

З Садржина мита, онолико кол^ико ^квам је вечерас по^требна, следећа је. Вотан, један од богова светлости и ваздуха, желео је да прошири моћ своју, дао и једно око своје за то, и проширио је, али по цену да се одрекне љубави у животу. Међутим, кад је постао господар и над циновима и над патуљцима, зажалио је за љубављу, и заљубио се врховни бог. Сукоб између љубави и грамзливости за моћју, постаће трагични проблем ^{Во-} ~~шанов~~. Међутим, ~~нашао~~ ^{нашао} се неко ко је био способан да се зблија одрекне љубави, да, што се каже, изгуби душу. То је био патуљак Алберих. Одоле, испод Рајниног корита, провукао се до Рајнских вила, и пожењео да једну од њих воли и одведе. Али кад га све одбише, са потсмехом, он се огорчи, ^{одрекне} ~~се~~ љубав^у, и, мало шаљивим преглањањем по дну реке, мало лукавством и осветљивошћу, дочепа и однесе рајнско благо у утробу нибелуншких станова. Тиме почиње заплет за целу Тетралогиију, јер ће жеља за златом, и отмица и преотмица блага, редом увлачити жртве у клетву и несрећу, чак тамо до Зигфрида. Ма заповест Албериха, најбољи ковач међ патуљцима, миме, исковао је од злата прво чудотворну капицу, с помоћу које Алберих постаје невидљив, и претвара се у што хоће; и затим, што је главно, исковао је и прстен који, по предању, даје власт над целим светом ономе ко га на прсту носи. То беше прстен Нибелунга.

Тај догађај на дну Рајне, дакле отмица блага, чини прву појаву првог дела Тетралогije. Друга појава нас изводи из утробе земљине на земљу. У цвећу, спавају Вотан и његова жена, богиња Фрика. Она се прва буди, и показује Вотану каквом су чудесном брзином џинови саградили боговима дворе, тамо на висини, сасвим онако како их је Вотан у сну видео. А ево долазе џинови по плату; хоће, према погодби, да воде лепу и младу богињу Фреју, сестру Фрикину, и неку врсту богиње младости, која и околина својој, гађењем неког особитог воћа, зајемчује лепоту и свежину. Али, сем свега тога, Вотан је ^изаволео Фреју, и не пристаје више да испуни платежну обвезу. Међутим, сам није вешт да надмудри џинове, и нестрпљиво изгледа долазак Логеа. Логе, у задњи час, дође; али не зна, или неће да каже, савет и излаз из тешкоће. Џинови према томе одлазе и одводе Фреју; додуше с тим да ће се с њом вратити пред вече, и чути шта би им Вотан достојно могао понудити место богиње. Дошао је Логеов момент. Он прича Вотану шта се десило на дну Рајне; ко држи благо; и како наричу и моле га да повратак блага Рајнских виле. Логе зна да ће Вотан заграмзити за благом; и зна да ће и џинови заграмзити за благом, и да ће вратити Фреју. Али предвиђа да ће Вотан ^{хитати} ~~хитати~~ и Фреју и благо, и полако се навести на пучину своје пропасти. Видимо, по Логеу, да су и древни ~~сатвараоци~~ сага, и стари песници — ~~тј~~ ^{ет} Прстен Нибелунга постао је у XII веку — знали шта је то што ми данас зовемо психологија, то јест знали да је такозвана судбина највећим делом оно што се сад крсти психологијом. Логе дакле учини предлог Вотану да иду у станиште Нибелунга, и да отму благо и прстен. Тај силазак у утробу земље биће трећа појава. Наравно, Логе ће бити онај који ће надмудривати и у кљусу стезати Албериха, изварати му благо и прстен, и њега самог изнети на површину земље, и осрамотити га тиме. Пре него што ће се вратити међ Нибелунге, ~~и~~ Алберих прокуне благо: докле год се не врати на дно Рајне, гришће отровна завист свакога ко злато пожела; ^а несрећа и пропаст ће снаћи све који прстен буду држали.

У четвртој, последњој појави видећемо почетак онога што је логе предвиђао и Алберих навестио, видећемо проклетство грамзљивости и срећољубља и ужас од живота без љубави. Два џина се при деоби блага потуку, и брат убије брата. Победник џин измами Вотану и прстен, управо Вотан га даје, уверен у силу своју којом ће све опет повратити. Први део Тетралогije

завршава се дакле весело; Вотан је уверен да ће скоро имати и сласт и ~~власт~~
власт, и, предводећи богове у нови двор, пева:

Сунчано око шаље вечерње зраке,
Блистају двори у чаробној ватри.

А по страни стоји Логе. Одмерава ход богова, и њихово самоуверење, сећа се
летве Алберихове, предвиђа што предвиђа, и тихо пева:

Крају своме хитају ти
што мисле да су мирни у трајању.
Скоро ме је стид
С њима да радим!
Жеља ми је да опет се претварам
у пламен што букти,
да прождерем ове
што упитомише ме некад.
А не да са слепима слепо се држим,
Па нека су и божански богови *Jah!*
~~~~~
Размислићу,
Ко зна, шта ћу још урадити.

Ето ту завршну сцену из првога дела Тетралогије
чућете сада отсвирану. Једну музичку напомену ћемо учинити, ваздашњу напо-
мену над је реч о Вагнеру. У ванредној композицији и инструментацији укрш-
тају се, и преплећу разни мотиви, Вотанов, Логеов, Фрејин, Алберихов. То је
Вагнер. Нема код њега у оркестру тако рећи једнога такта, у којем не бруји
глас душе некога од оних који плету драму. Као што се цео океан гiba, и шу-
ми, кад путује или пропада мала рибарска лађица, или цела флота, таква је
моћ у дивном и страхотном Герману Вагнеру, који кува и ваља, урла и пева ^{увак} као
цео океан.

Исидора Селунт